

DESCOPERIRI RECENTE DE MONEDE ANTICE PE TERITORIUL REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

Ca și în cronicile noastre anterioare¹, vom aminti în primul rând descoperirile de monede antice efectuate în cursul anului 1959, iar în al doilea rând vom nota și aflări mai vechi de monede ce au fost cunoscute abia în cursul acestui an.

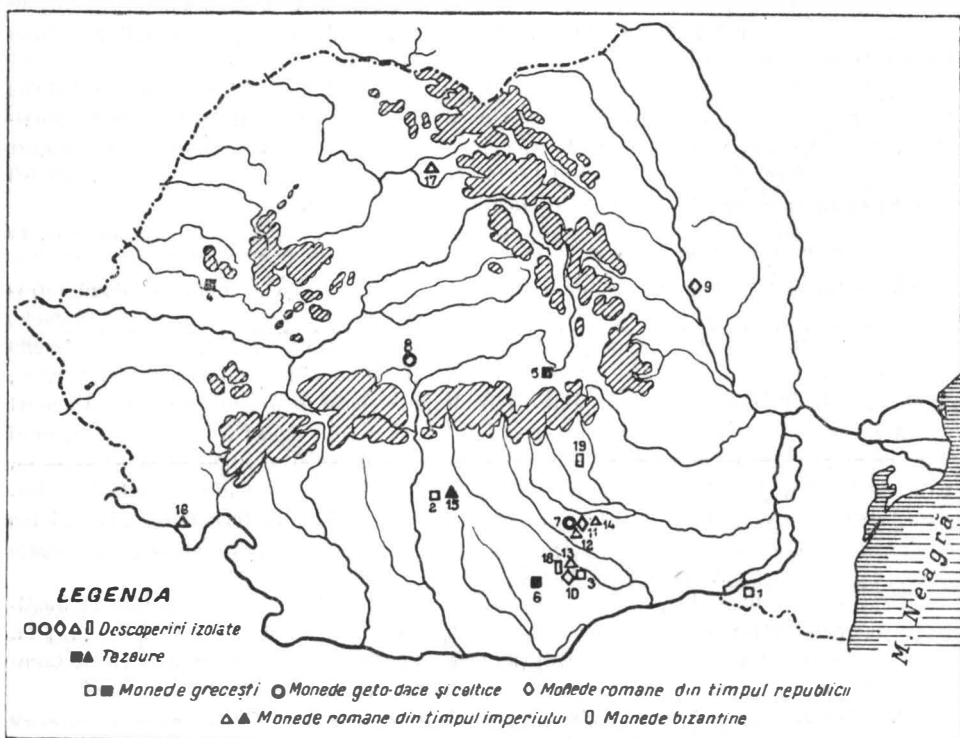

Fig. 1. — Harta Republicii Populare Romîne cu localitățile unde s-au făcut descoperirile monetare menționate în această dare de seamă.

În cronică de față avem și unele descoperiri complexe asupra cărora socotim necesar să ne oprim puțin. Este vorba de descoperiri izolate de monede de diferite categorii, monede ce se datează în diverse epoci, aflate toate în mod izolat pe teritoriul aceluiași sat sau comună. În asemenea situații, știrea a fost consemnată o singură dată în întregime, cu toate informațiile pe care am crezut necesar să le dăm, iar ulterior, la categoriile respective de monede s-a făcut doar mențiune, trimițându-se, pentru amănunte, la știrea de bază.

În câteva cazuri, puțin la număr, am dat relații mai ample ca de obicei asupra unora din descoperirile monetare. Aceasta este în special situația cu monedele de la Vărbilău. În asemenea cazuri s-a avut în vedere importanța descoperirii din punct de vedere istoric și faptul că piesele se reintorc în colecția particulară din care fac parte.

¹ SCIV, IX, 1, 1958, p. 150—156; cf. *ibidem*, X, 1, 1959, p. 156—160.

I. MONEDE GRECEȘTI

1. *Canlia* (r. Adamclisi, reg. Constanța). Pe teritoriul acestei comune, în apropierea Dunării, s-a găsit o monedă lstriană de argint. Pe av. moneda are figurat cele două capete omenеști, cel din dr. inversat, iar pe rv. cunoscuta legendă a orașului Histria și vulturul pe delfin. Sub delfin, litera A. Piesa are greutatea de 4,89 g și este mult tocită. Se păstrează la Institutul de arheologie.

2. *Richifele* (r. Vede, reg. Pitești). Pe teritoriul acestei comune s-a descoperit, în condiții ce urmează a fi stabilite ulterior, o tetradrahmă emisă de regele paeonilor Patraos (340—315).

3. *Novaci* (r. Mihăilești, reg. București?). De pe teritoriul acestei comune s-ar fi strîns în decursul timpului un număr oarecare de monede antice ce au intrat într-o colecție particulară. Această colecție a fost achiziționată recent de Institutul de arheologie. Informațiile pe care ni le furnizează fostul proprietar al colecției le primim sub rezerva confirmării pentru fiecare categorie în parte și nu pentru toate în bloc.

Ne mulțumim să înșirăm — după identificările lui C. Preda — aceste monede, în ordine cronologică.

Amintim mai întîi o tetradrahmă a lui Filip II, bătută de Amphipolis; două tetradrahme și două drahme de la Alexandru cel Mare, două tetradrahme de tip geto-dacic, o monedă de bronz emisă de orașul Athena (de tipul Head ², p. 376, epoca 322—229 f. e. n.); o monedă din același metal emisă de orașul Thessalonike după anul 220 f. e. n., o drahmă emisă de orașul Dyrrhachium, o tetradrahmă emisă de orașul Thasos; doi denari romani republicani de pe la începutul secolului I f. e. n.; un denar de la Domitian, unul de la Sabina, un antonian de la Filip Arabul; o monedă de bronz bătută la Alexandria, în timpul lui Aurelian și un număr de 16 monede romane de bronz din secolul al IV-lea. Din acestea din urmă au putut fi identificate exemplare de la următorii împărați: Licinius (1), Constantin cel Mare (2), Crispus (1), Constanțiu II și epoca sa (4), Valens (1) și neprecizate, dar romane sec. IV—V (7 bucăți).

Pentru epoca bizantină, din aceeași colecție s-a mai achiziționat un follis de la Justinian (anul 540—541); o monedă de bronz de la Constans II, databilă în anul 646; un follis de la Mihail al VII-lea (1071—1078) și două monede de aur de la Ioan al II-lea Comnenul (1118—1143).

4. *Dieci* (r. Gurahonț, reg. Oradea). După o informație pe care Const. Moisil a primit-o de la prof. Iosif Naghi, pe teritoriul acestei comune s-a descoperit un mare tezaur de drahme din Apollonia și Dyrrhachium. Din această descoperire, un număr de 349 piese ajuns în Muzeul din Oradea ¹.

5. *Stnpetru* (r. Cudlea, reg. Stalin). Pe teritoriul acestei comune s-a aflat în vara anului 1959 un important tezaur de monede antice. Punctul unde s-a făcut descoperirea se numește «gorgani» și se află situat la o distanță de circa 1,5 km de comună. Monedele au fost găsite risipite în pămînt pe o suprafață de cîtiva metri pătrați, la o adîncime de circa 0,25—0,30 m. Este foarte probabil că monedele au fost împrăștiate de tractor în timpul aratului și, mai tîrziu, au fost aflate de muncitori. Din această descoperire un număr de 61 piese au ajuns la Muzeul regional din Orașul Stalin. Dintre acestea, 57 erau tetradrahme thasiene, unele cu legenda mai mult sau mai puțin stilizată, și 4 tetradrahme emise de Macedonia Prima.

Tetradrahmele thasiene au în cea mai mare parte pe revers sigla M barat (48 exemplare); altele, sigla M simplu (8 exemplare), iar trei bucăți n-au nici o siglă.

¹ Informație O. Iliescu, Cabinetul numismatic al Bibliotecii Academiei R.P.R.

Un element nou, întâlnit pentru prima oară pe acest tip de monede și a cărui importanță trebuie subliniată în chip deosebit, îl constituie prezența unei puternice și adânci incizii ce se găsește plasată întotdeauna pe reversul monedei. Incizia are ca punct inițial, fără excepție, regiunea ventrală a efigiei lui Heracle și poate ajunge pînă la marginea exterioară a monedei. Uneori însă poate avea și dimensiuni mai reduse. Forma ei este aceea a unui ic, orientat întotdeauna cu virful spre marginea monedei.

După cercetările noastre la fața locului, inciziile acestea se găsesc pe 10 tetradrahme ce au sigla M barat.

Cele patru tetradrahme emise de Macedonia Prima au figurat pe revers diferite sigle cunoscute. În plus mai este de remarcat prezența unor incizii pe trei din aceste exemplare. Pe două piese, incizia este executată cu același instrument și este așezată în sens longitudinal sub măciuca lui Heracle. Pe una din cele două monede amintite, mai avem în plus o incizie circulară, plasată tot sub măciucă. Pe cea de-a treia și ultimă piesă incizată se află o altă incizie circulară, plasată în același loc ca cea de mai sus¹.

6. *Furculești, Videle* (r. Videle, reg. București). Pe teritoriul acestei localități s-a făcut o importantă descoperire monetară, în condiții ce urmează să fie stabilite ulterior. Din monedele aflate cu acest prilej au fost achiziționate de către Cabinetul numismatic al Bibliotecii Academiei R. P. Romîne un număr de 61 piese. Dintre acestea, 20 exemplare sînt tetradrahme thasice, unele cu legenda mai mult sau mai puțin stilizată, o tetradrahmă emisă de orașul Maroneia și 40 drahme emise de orașul Dyrrhachium de pe coasta Adriaticei².

II. MONEDE GETO-DACE ȘI CELTICE

7. *Movila* (com. Poenarii Vulpești, r. Snagov, reg. București). Pe teritoriul acestei localități, în special îngră punctul numit « gorgan », s-au găsit la arat, în mod izolat, trei monede geto-dace de tip Vrteju.

Pe același teritoriu s-a mai aflat un denar roman din timpul republicii cu numele monetarului A. Plautius (Grueber, *BMC*, I, 490, tip 3916, a. 54 î. e. n.), precum și doi denari romani din timpul imperiului, cu efigia și legenda Faustinei I și a Iuliei Domna. Estampaje după monedele de mai sus ne-au fost prezentate la Cabinet.

8. *Noul* (r. Sibiu, reg. Stalin). Pe teritoriul acestui sat, aparținător de comuna Roșia, s-a descoperit, cu cîțiva ani în urmă, o monedă celtică de tip Biatec. Recent, cam în același loc au mai fost descoperite alte două monede celtice cu legenda Nonnos³.

III. MONEDE ROMANE DIN TIMPUL REPUBLICII

9. *Răcdău* (r. Bacău, reg. Bacău). Pe teritoriul acestei comune, anume pe dealul Șoimului, la punctul numit « Cetățue », a fost aflat un denar roman din timpul republicii. Este de tipul Man. Cordius Rufus (Grueber, *BMC*, vol. I, p. 523, nr. 4037, anul 46 î. e. n.).

În același loc cu moneda au fost aflate și numeroase fragmente ceramice geto-dace ce documentează existența unei așezări — poate întărite — a populației autotohtone din sec. I î. e. n.

¹ Informație I. Podea, directorul Muzeului regional de istorie Orașul Stalin și ziarul *Drum nou* din 28 noiembrie 1959.

² Informație O. Iliescu, Cabinetul numismatic al Bibliotecii Academiei R.P.R.

³ N. Lupu, *Două monede celtice de tip Nonnos, descoperite în Transilvania*, în *SCN*, III, 1960 (sub tipar).

Atît monedele cît și fragmentele ceramice au fost aduse și se păstrează la Institutul de arheologic.

10. *Novaci* (r. Mihăilești, reg. București). Doi denari romani republicani T. Cloulius (Grueber, *BMC*, I, p. 165, nr. 1079, anul 101) și C. Fonteius (Grueber, *BMC*, II, p. 292, nr. 598, anul 91 f. e. n.) (vezi mai sus sub nr. 3).

11. *Movila* (r. Snagov, reg. București). Un denar roman din timpul republicii emis de A. Plautius anul 54 i. e. n. (vezi mai sus sub nr. 7).

IV. MONEDE ROMANE DIN TIMPUL IMPERIULUI

12. *Movila* (r. Snagov, reg. București). Denari romani imperiali de la Faustina I și Iulia Domna, găsiți în mod izolat (vezi mai sus, sub nr. 7).

13. *Novaci* (r. Mihăilești, reg. București?). Un denar roman imperial de la Domitian, un altul cu numele Sabine, soția lui Hadrian, un antoninian de la Filip Arabul; un bronz emis de monetăria din Alexandria în timpul lui Aurelian, precum și 16 monede romane de bronz din secolul al IV-lea, poate și al V-lea, în parte neprecizate (vezi mai sus, sub nr. 3).

14. *Cocioc* (r. Snagov, reg. București). Pe teritoriul acestei comune au fost aflate, în diferite reprize, monede romane din timpul imperiului. Cele aflate în această localitate și dăruite Institutului de arheologie se înșiruie cronologic precum urmează: Nero (sestert, de tipul Mattingly, *BMC*, I, p. 265, nr. 330, emis la Lugdunum între 64 și 66); Antonin Piul (sestert, Mattingly, 1709); Antonin Piul (M. Aureliu), (As, Mattingly, 1858); Elagabal (?), bronz emis de orașul Marcianopolis (Regling, 912?), o monedă de bronz emisă poate de unul din orașele pontice în vremea lui Filip Arabul. Alte monede de bronz sînt din vremea lui Constantin cel Mare (2 bucăți de tipul Urbs Roma), iar una este un follis bizantin, probabil emis de Anastasius I. În orice caz este anterior anului 538.

15. *Săpata de Jos* (r. Costești, reg. Pitești). Pe teritoriul comunei, pe platoul pe care se află castrul roman, la o distanță de circa 200—300 m de el, un locuitor a descoperit pe lotul său, în decurs de cîțiva ani, un număr de monede romane de argint. Piesele au ieșit la iveală, cam în același loc, pe o suprafață relativ restrînsă, de circa 2—3 m², fie în timpul aratului, fie în timpul prășitului. Toate monedele găsite au fost strînse de descoperitor, de la care au fost primite și cercetate de noi. Exact pe aceeași suprafață pe care au fost aflate monedele, am găsit și noi unele fragmente ceramice. Monedele descoperite pe suprafața amintită mai sus se înșiruie cronologic precum urmează: Traian (4 bucăți), Antonin Piul (3), Marc Aureliu (9), Faustina II (3), L. Verus (2), Lucilla (1), Commodus (2), Crispina (1), Septimiu Sever (1), Caracalla (1), Constanțiu II (2), Valens (8) și Valentinian I (1).

Parte din monedele emise de împărații din secolul al IV-lea sînt sfărîmate în bucăți din vechime. O prezentare amănunțită a acestei descoperiri este în lucru.

16. *Berzasca* (r. Moldova Nouă, reg. Timișoara). În comuna de mai sus, în albia rîului Berzasca, s-a găsit un denar roman imperial emis de Caracalla. Este de tipul Cohen², 359, anul 216, și a intrat prin donație în colecțiile Institutului de arheologic.

17. *Cepari* (r. Năsăud, reg. Cluj). Cu prilejul săpării fundamentului pentru construcția unei case, s-a descoperit un mormînt de înmușie, orientat vest (capul) — est (picioarele). Între obiectele de inventar așezate în mormînt: inel, cataramă, brățări, toate de aur, s-a mai aflat și o monedă de aur de la Theodosiu II, cu legenda pe rv. VOT XXX MVL T XXXXS¹

¹ D. Protase, *Un mormînt din sec. V la Cepari (Transilvania)*, în *SCI V*, X, 2, 1959, p. 478.

V. MONEDE BIZANTINE

18. *Novaci* (r. Mihăilești, reg. București?). Un follis de la Justinian, anul 540—541, o monedă de bronz de la Constans II, anul 646, precum și una de la Mihail al VII-lea (1071—1078) și două de la Ioan al II-lea Comnenul (1118—1143) (vezi mai sus sub nr. 3).

19. *Vârbilău?* (r. Teleajen, reg. Ploești). V. Teodorescu de la Muzeul regional de istorie din Ploești ne-a adus la Cabinetul numismatic două monede bizantine de bronz. După curățire, monedele se prezintă în felul următor:

1. *Manuel I Comnenul* (1143—1180).

Av. Foarte slabe urme de legendă. Bustul împăratului cu barbă, văzut din față, ține în dr. *labarum*, iar în st. globul cruciger; pe cap poartă coroană cu cruce, odăjdii împodobite cu bijuterii. Pe margine, dublu cerc perlat.

Rv. Bustul lui Christos văzut din față, poartă tunică, haină și nimb pe cruce cu o globulă în limbul crucii. Nu se mai vede nici volumul din st. și nici mîna dr. în semn de benedicțiune. În cîmp st. \overline{IC} se vede destul de clar, iar în dr., urme din \overline{XC} .]

AE. Greut. 2,74 g. Diam. 31 × 27 mm. Moneda slab conservată (cu o gaură av. st. sus) și foarte puternice urme de tocire mai ales pe rv. care este convex. (Wroth, *BMC* II, 574, tip 9).

2. *Epoca Comnenilor.* Monedă de bronz schifată, de formă ușor romboidală, avînd pe av. efigia unui împărat în mari odăjdii de ceremonie, efigla de abia se distinge, iar pe rv. nu se mai distinge nimic, moneda fiind complet locită.

AE. Greut. 1,51 g. Diam. 21 × 16 mm.

După informațiile ce le-am primit de la V. Teodorescu, monedele s-ar fi găsit în această localitate cu mulți ani în urmă și au fost păstrate în familia unui localnic ca amintire. În cazul cînd se va putea confirma descoperirea celor două monede în aceasta localitate, am putea să ne gîndim la un întreg tezaur de asemenea monede și care s-a pierdut¹.

19. *Garvân-Dinogetia* (r. Măcin, reg. Galați). În cursul campaniei de săpături din anul 1959, s-a descoperit, într-o ulcică de lut, un tezaur format din 15 monede bizantine de aur. Din monedele aflate, 6 piese au fost emise în timpul lui Roman al IV-lea (1067—1071), iar celelalte nouă, în timpul domniei succesorului său Mihail al VII-lea (1071—1078)².

BUCUR MITREA

¹ Cercetări ulterioare au dovedit că localitatea în care s-au descoperit monedele rămîne necunoscută.

² I. Barnea, *All tezaur de monede bizantine de la Dinogetia*, în *SCN*, III, 1960 (sub tipar).